

Norges vassdrags- og energidirektorat,
Postboks 5091 Majorstuen,
0301 Oslo

Uttalelse til søknad om konsesjon til å bygge Folla kraftverk i Folldal kommune i Hedmark

Det vises til direktoratets elektroniske post av 16. mai 2017 med oversendelse av en planendringsøknad av 20. april 2017 for bygging av Folla kraftverk i Folldal kommune. Fylkesmannen har 30. juni 2014 uttalt seg til en søknad om bygging av et kraftverk på samme sted, men med en annen utforming. Denne søknaden ble ikke innvilget av Norges vassdrags- og energidirektorat.

Søknaden

Konsesjonssøknaden er utformet i to alternativer som utnytter et fall på henholdsvis 26,5 og 18 meter i Folla ved Einabu nær grensa til Alvdal med inntak på kote 573,5. Søknaden omfatter ingen overføringer eller reguleringsmagasin. Det planlegges ingen inntaksdam, men en lav terskel (grunndam) over Folla med 1-1,5 meters høyde slik at det dannes et lite vannspeil på kote 573,5.

I begge alternativene planlegges det nord for Folla en ca. 900 meter lang inntakskanal med toppbredde 25-30 meter fra grunndammen til et inntaksbasseng. Derfra skal vannet føres i nedgravd trykkrør til kraftstasjonen, ca. 400 meter i alternativ A og ca. 150 meter i alternativ B. Fra kraftstasjonen planlegges det utløpskanaler, ca. 250 meter i rør og kanal til Einunna i alternativ A og ca. 150 meter i kanal til Folla i alternativ B.

Det er flere private veger i området som vil bli benyttet som anleggsveier. Alternativ B forutsetter bygd ca. 180 meter ny veg nord for Folla ned til kraftstasjonen. Ifølge søknaden er det ikke behov for massetak idet eventuelle overskuddsmasser fra anlegget planlegges benyttet som ekstra erosjonssikring av inntaks- og utløpskanalene. Nettetilknytningen vil skje via en ca. 1 km lang luftkabel. Kraftstasjonen er beregnet å få en årlig produksjon på 22,8 GWh i alternativ A og 14,7 GWh i alternativ B. Det er opplyst at kraftverket vil bli liggende i et område med overskudd på kraft. Kraftverket må derfor gjennom nettariffen dekke det nye energitapet i 22-kV-nettet.

Folla vil ifølge søknaden bli berørt over en strekning på ca. 1.950 meter, alternativt 1.300 meter. Middelvannføringen er beregnet til 16.300 l/sek og den alminnelige lavvannføringen til 1.600 l/sek. Kraftverket er planlagt med en maksimal slukeevne på 30.000 l/sek, alternativt 25.000 l/sek og en minimumsslukeevne på 2.500 l/sek i begge alternativer. Det

er i søknaden foreslått en minstevannføring på 500 l/sek i sommerperioden og 100 l/sek i vinterperioden.

Fylkesmannens faglige vurdering

Fylkesmannen har merket seg at gjennomføring av det omsøkte tiltaket vil gi en gjennomsnittlig årlig produksjon på 22,8 GWh, alternativt 14,7 GWh, som vil være tilstrekkelig til å forsyne henholdsvis ca. 1.100 og ca. 700 husstander med elektrisk kraft. Ifølge søknaden vil tiltaket i utbyggingsperioden «kunne gi en noe økt sysselsetting og lokal omsetning» I driftsfasen vil tiltaket gi en viss økning av skatteinntektene for kommunen og ifølge søknaden «ventelig sysselsette 0,4 årsverk permanent».

Tiltaksområdet ligger i et område med grønnstein, amfibolitt, fyllitt og glimmerskifer i berggrunnen som gir grunnlag for en kravfull vegetasjon. Berggrunnen er imidlertid i stor grad dekket av mektige breelv- og elveavsetninger.

Vegetasjonen omkring Folla i tiltaksområdet domineres av ulike utforminger av bærlyng-furuskog med innslag av lavfuruskog. I en sone langs elva er det stedvis innslag av bjørk, gråor, rogn og ulike Salix-arter. Ifølge søknadens miljøvurdering kan det «være snakk om forekomst av doggpil (VU) og mandelpil (VU) som vokser i denne type miljø, men artene lot seg ikke bestemme da bladene var falt av». På elveøra ved Kvisla vokser klåved (NT). Enkelte steder forekommer mer kravfulle arter som bjønnbrodd, hårstarr og olavstake. Det er ikke registrert noen fuktighetsavhengige moser eller lav, og potensialet for funn av slike arter er etter Fylkesmannens oppfatning små.

Tiltaket berører verken INON-områder, verneområder etter naturmangfoldloven eller sikrede friluftslivsområder.

Det har i lang tid vært kjent at det er en betydelig utveksling av fisk mellom Glomma og Folla og at det i Folla er langt vandrende harr og ørret. Undersøkelser i regi av Glomma-prosjektet med merking av fisk ved Høyegga i Alvdal ca. 30 km nedstrøms det foreslåtte kraftverket viser at særlig harr vandrer oppover Folla, noen så langt opp som til Follidal sentrum, mange kilometer oppstrøms det omsøkte kraftverket. Ifølge merkingene vandrer ørreten i mindre grad oppover i Folla, men noen gjenfangster er gjort i nedre del. Dette kan skyldes at ørretens beste gyte- og oppvekstlokaliteter i Folla er den strekningen som er sterkest påvirket av gruveforurensningen. Ved en bedring av vannkvaliteten antas potensialet for reetablering av ørret i vassdraget å være stort.

Det har vært – og er - betydelige utslipp til Folla av tungmetaller fra den nedlagte gruvevirksomheten i området. Etter avviklingen av gruvevirksomheten er utslippene redusert, og vannkvaliteten er noe bedret. På oppdrag fra Direktoratet for mineralforvaltning har Norges geotekniske institutt i 2015 vurdert tiltak for å bedre forurensningssituasjonen i Folla. I instituttets rapport 20140321-04-R konkluderes det med følgende:

«Følgende tiltak viser stort potensiale og anbefales:

- Tildekking av gruveavfall. Dette er vurdert å redusere avrenningen av kobber til Folla med 40-65 %, avhengig av omfanget av tildekking.
- Naturlig nøytralisering og utfelling av gruvevann. Innblanding av vannet fra Gorbekken vil kunne gi en rask reduksjon av giftighetene og naturlig utfelling før vannet når Folla. Det anslås en tilbakeholdelseeffekt for kobber på 30-50 % ved et slikt tiltak.

... .

Kostnadene for å gjennomføre tiltakene vurderes anslagsvis til å ligge i størrelsesorden 20-60 MNOK, avhengig av omfang av tildekking.»

Direktoratet for mineralforvaltning skriver 19.10.2016 på sine hjemmesider:

«NGI anbefaler å etablere et rensesystem på elvesletta. Dette systemet skal hindre spredning av metaller til Folla. I tillegg anbefales tildekking av deponier. Om disse forslagene kan gjennomføres, vurderes nå nærmere.»

Det er allerede brukt store midler for å redusere utslippene av tungmetaller i Folla og det kan i tida som kommer påregnes betydelig innsats for å redusere utslippene ytterligere. Folla vil derfor på lang sikt kunne bli ei langt bedre fiskeelv enn i dag.

Interessen for fiske etter harr og ørret er stor i Hedmark, og den er økende med økt vektlegging av fisketurisme. Det har gjennom lang tid vært arbeidet aktivt for å gjøre Folla til ei bedre fiskeelv. Fylkesmannen viser i denne sammenheng til «Vassdragsplan for Folla» (kommunedelplan av desember 1995) og «Driftsplan for fiske i Folla» som ble utarbeidet av rettighetshaverne langs Folla i 2001.

Kraftverksreguleringene i vassdragene i Hedmark har, til tross for bygging av fisketrapper og øvrige tiltak, ført til en reduksjon av de langtvandrende bestandene av harr og ørret. Uansett tilrettelegging for opp- og nedvandring forbi elvekraftverk må en regne med at langtvandrende arter møter større hindringer enn om elva var i uregulert tilstand, noe som kan svekke de gjenværende bestandene. Mange mindre elvekraftverk vil fragmentere elvelevende fiskebestander til mer avgrensede, lokale, stasjonære bestander. Etter Fylkesmannens syn er dette en uønsket utvikling, og en bør søke å opprettholde de gjenværende elvestrekningene mest mulig urørt. Dersom Tolga kraftverk blir bygd etter den gitte konsesjonen, vil strekningen fra Høyegga til Folldal bli en av de lengste urørte elvestrekningene i Glommasystemet.

Søknaden er vedlagt et notat fra Sweco med vurdering blant annet av konsekvensene for fisk ved en eventuell utbygging. Ifølge denne er det meste av den planlagte utbyggingsstrekningen lite egnet som gyte- og oppvekstområder for harr og ørret. Unntaket er Kvisla, som kan være et gyteområde for harr og oppvekstområde for ørret. Ifølge notatet er den viktigste funksjonen til prosjektområdet når det gjelder fisk, at vandringsmuligheten for harr og ørret opprettholdes.

Den planlagte terskelen vil muliggjøre opp- og nedvandring av fisk. Minstevannføringen om sommeren vil ifølge søknaden bli langt lavere enn i dag. Dette vil sannsynligvis føre til at oppstrøms fiskevandring bare vil skje når vannføringen er større enn kraftverkets maksimale slukeevne slik at vannføringen er stor nok til å motivere for vandring. Harren begynner sin oppvandring tidlig, ofte i april, noe som har vist seg som et problem i de eksisterende fiskepassasjene i Glommavassdraget. I Folla vil dette antagelig sammenfalle med lav vintervannføring. Harrvandringene vil derfor sannsynligvis bli hindret i denne viktige perioden. Senere vandring på større vannføringer vil antagelig få problemer med at fisken både i alternativ A og B vandrer til avløpskanalen hvor vannføringen vil være betydelig større enn i hovedløpet. Dette har vist seg å være et problem ved mange kraftverk. Det kan kanskje avhjelpest med en passasje til hovedløpet slik det ble gjort f.eks. ved Lutufallet kraftverk i Trysilelva. Denne ga imidlertid ingen varig effekt, og vandringene der har opphørt. I beste fall vil derfor oppgangen av fisk forsinkes, i verste fall opphøre.

Nedvandringen av fisk gjennom kraftverk er et problem fordi det både er kostnadskrevende og teknisk komplisert å få til i praksis. Når nedvandringen finner sted i Folla er ikke undersøkt, men erfaringer fra andre steder i Glommavasdraget og i Gudbrandsdalslågen tyder på at harrungene drifter nedover på fallende vårflom, mens stor harr har nedvandring på sensommer/høst. Harrungene vil ventelig ikke bli fysisk skadet i samme grad som stor fisk, men antas å være mindre robuste for trykkendringer gjennom turbinen. Det er imidlertid lite kunnskap om dette. Ut fra dette må en regne med at både stor og liten fisk i hovedsak vil vandre ned gjennom kraftverket i stedet for å følge hovedelva. Selv om terskelen utformes optimalt, regner Fylkesmannen med at dette vil bli et problem uansett hvordan terskelen utformes.

For andre fiskeslag enn langtvandrende fisk forutsetter Fylkesmannen at Hedmark fylkeskommune som rette vedkommende vurderer konsekvensene av tiltaket.

Tiltaksområdet ligger i grensa for området som omfattes av regional plan for Sølnekletten og Rondane. Gjennomføring av tiltaket vil etter Fylkesmannens oppfatning ha bare marginal betydning for villreinen i området.

Folla er et viktig landskapselement i det relativt åpne landskapet, og redusert vannføring over en lang strekning vil være et negativt landskapsinngrep. Det er planlagt omfattende terrenginngrep mellom Folla og riksvegen. Den landskapsmessige virkningen av disse vil imidlertid i nærområdet bli dempet av den omkringliggende skogen.

Ved behandlingen av en konsesjonssøknad i 2007 om utbygging av Sålåpinnklemma kraftverk noen få kilometer oppstrøms det omsøkte Folla kraftverk ble det lagt vekt på elvas aktuelle og potensielle verdi som padlevassdrag. Også det aktuelle prosjektet ligger innenfor den mest benyttede strekningen for padling. Det forvaltningsmessige ansvaret for friluftsliv tilligger nå fylkeskommunen, og det forutsettes at Hedmark fylkeskommune som rette vedkommende vurderer tiltakets konsekvenser for friluftsliv.

Oppstrøms den planlagte inntakskanalen er det store jordbruksarealer, boliger og spredt fritidsbebyggelse. På den elvestrekningen som er planlagt å få sterkt redusert vannføring er det ikke kjent forurensende utslipp av betydning. Vannkvaliteten på den planlagt utbygde strekningen antas derfor ikke å ville bli negativt påvirket av prosjektet i vesentlig grad.

Det er i søknaden ikke oppgitt hvor stort skogareal som midlertidig eller permanent vil gå ut av produksjon. Det opplyses imidlertid at en eventuell utbygging «vil medføre hogst av ca. 80 dekar skog av lav bonitet». Alt areal vil ligge på konsesjonssøkerens egen grunn. Da det er ønskelig å legge til rette for ulike former for tilleggsnæringer, herunder kraftproduksjon, i distriktet, må tapet av skogareal veies opp mot den tilleggsverdien kraftproduksjon vil kunne gi.

Fylkesmannens vurdering av søknaden i forhold til naturmangfoldloven

Ifølge naturmangfoldlovens § 7 skal prinsippene i lovens §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Nedenfor følger Fylkesmannens vurdering av disse prinsippene i disse sakene idet det forutsettes at Norges vassdrags- og energidirektorat foretar en tilsvarende vurdering ved sin avgjørelse av søknadene.

Kunnskapsgrunnlaget

Naturmangfoldlovens § 8 slår fast at offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig skal bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. På bakgrunn av opplysningene i konsesjonssøknaden, herunder den biologiske utredningen, og egen befarings av tiltaksområdet anser Fylkesmannen kunnskapsgrunnlaget for å være tilstrekkelig når det gjelder virkningen av tiltakene for aktuelle samfunnsinteresser, INON-områder, verneområder, viktige terrestriske naturtyper og arter, sikrede friluftsområder, landskap, vannkvalitet, villrein, reindrift, landbruk og skogbruk.

Søknaden mangler opplysninger om store organismegrupper som insekter og ulike akvatiske organismer bortsett fra fisk.

Føre-var-prinsippet

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det ifølge § 9 i naturmangfoldloven tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.

Det foreligger liten eller ingen kunnskap om akvatiske organismer på den berørte elvestrekningen bortsett fra fisk. På det aktuelle elveavsnittet befinner det seg sannsynligvis et stort antall arter av blant annet insekter. Disse vil få sine livsbetingelser vesentlig forverret dersom vannstanden endres dramatisk. For å redusere skadevirkningene på disse artene er det av avgjørende betydning at NVE, dersom søknaden innvilges, pålegger sluppet en minstevannføring som er tilstrekkelig til å sikre artenes overlevelse. Fylkesmannen mener det bør slippes en minstevannføring som minst er lik den alminnelige lavvannføringen.

Det er knyttet usikkerhet til hvilke muligheter langtvandrende fisk vil få til å passere et eventuelt Tolga kraftverk. I denne situasjonen mener Fylkesmannen det ikke bør gis tillatelse til å etablere et vandringshinder også i Folla, som er en av de lengste urørte elvestrekningene i Glommavassdraget.

Økosystemtilnærming og samlet belastning

Naturmangfoldlovens § 10 slår fast at en påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for. Glommavassdraget er i Hedmark allerede relativt sterkt utbygd for kraftproduksjon med Rendalsoverføringen, flere kraftverk i hovedløpet nedstrøms Rena og kraftverk med reguleringer i Osa og Rena. I den senere tid er det bygd/gitt konsesjon til flere småkraftverk i Glommavassdraget (Sølva, Storbekken, øvre Kivfallet, nedre Kivfallet, Hanestadnea, Kverninga, Veslefallet, Styggberget og Kolåsmyrfallet i Søkkunda, Neta, Glesåa, Løa og Syversætre). Nylig er også konsesjonssøknaden for utbygging av Tolga kraftverk innvilget. I tillegg til 7 mindre vassdrag er Atna, Mistra, Imsa og Åsta vernet mot kraftutbygging.

På bakgrunn av en samlet vurdering av de belastningene Glommasystemet allerede er utsatt for, mener Fylkesmannen at det ikke bør gis tillatelse til kraftutbygging i de sidevassdragene til Glomma som har høyest verdi for biologisk mangfold og langtvandrende fisk. Strekningen mellom Os og Høyegga, inklusive Folla, er det eneste økosystemet av en viss størrelse som i dag ikke er påvirket av vassdragsreguleringer. I dette systemet har harr og ørret mulighet til å gjennomføre større gyte- og næringsvandring. Merkinger har vist at store sidevassdrag, blant annet Folla, er viktig for disse artene. Dersom Tolga kraftverk blir realisert, blir dette økosystemet vesentlig forringet. Verdien av Folla for langtvand-

rende fisk vil da øke. Å gjennomføre tiltak i Folla som bryter fiskens vandringsmuligheter i et vassdrag som er av stor viktighet for harr og ørret og hvor det gjøres tiltak for å bedre vannkvaliteten, bør etter Fylkesmannens oppfatning ikke tillates.

Kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver

Naturmangfoldlovens § 11 pålegger tiltakshaveren å dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder dersom det ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. Det er i søknaden skissert etablering av en fiskepassasje og slipp av en begrenset minstevannføring for å redusere de negative virkningene for langtvandrende fisk.

Fylkesmannen antar at en tilstrekkelig høy minstevannføring hele året, sammen med flomvannføring, kan bidra til at vannlevende organismer i noen grad vil kunne overleve gjennomføring av det omsøkte tiltaket.

Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder

Utbygging av det omsøkte kraftverket vil uansett medføre betydelige varige naturinngrep. Med dette utgangspunktet synes den lokaliseringen av grunnterskel, inntakskanal, rørledninger og veier som er angitt i søknaden å være en relativt god løsning vurdert ut fra hensynet til både naturmangfoldet og den samlede næringsmessige utnyttelsen av området. Fylkesmannen har merket seg at det tidligere har vært vurdert en annen utbyggingsløsning som er forkastet. Søknaden er fremmet i to alternativer. Alternativ A har litt mindre negativ virkning for terrestrisk biologisk mangfold enn alternativ B ved at området ved Kvisla blir liggende urørt. Alternativ B gir imidlertid en noe kortere tørrlagt elvestrekning.

Fylkesmannens samlede vurdering

Gjennomføring av det omsøkte tiltaket vil kunne skaffe til veie ca. enten 14 eller 22 GWh avhengig av alternativ. Dette tilsvarer energiforbruket i ca. 700 eller 1.100 boliger. Tiltaket vil medføre viss sysselsetting i anleggsperioden. I driftsfasen vil anlegget ifølge søknaden kunne gi en sysselsetting på 0,4 årsverk. Kommunen vil få økte skatteinntekter.

Disse samfunnsmessige fordelene må vurderes mot de ulempene tiltaket medfører. Det er en sentral målsetting at mangfoldet av både naturtyper og arter skal bevares, at vannkvaliteten i vassdragene skal opprettholdes eller forbedres og at landskapenes mangfold og kvalitet skal sikres.

Etter Fylkesmannens oppfatning vil det omsøkte tiltaket ikke ha innvirkning på INON-områder, verneområder, sikrede friluftsområder, vannkvalitet eller reindriftsområder og tiltaket vil ha bare lokal landskapsmessig virkning og marginal innvirkning på villrein-, jordbruks- og skogbruksinteresser. Det er registrert en naturtype og rødlistearter som vil bli negativt påvirket ved alternativ B, men i liten grad ved alternativ A.

Det er dokumentert at Folla har stor betydning for gyte- og næringsvandring for harr i et restøkosystem av en viss størrelse i Glomma som ikke er påvirket av vassdragsreguleringer. Vassdraget har stort potensial også for ørret når/dersom vannkvaliteten bedres ved at det pågående arbeidet for å redusere tungmetallforurensningen videreføres. En etablering av Folla kraftverk vil gi store skader på vandringene av harr, på lengre sikt også for reetablering av ørretvandring selv om terskelområdet kan passeres. Dette gjelder både opp- og nedstrømsvandring. På den berørte strekningen blir også produksjonen av akvatiske organismer sterkt redusert.

Konklusjon

Fylkesmannen fraråder at konsesjonssøknaden for Folla kraftverk blir innvilget på grunn av Follas betydning for langtvandrende fisk (harr, ørret) og potensialet for økning av fiskebestanden etter hvert som den samfunnsmessige innsatsen for å redusere gruveforurensning i vassdraget gir resultater.

Med hilsen

Anne Kathrine Fossum e.f.
ass. fylkesmann

Kristine Schneede
ass. miljøverndirektør

Kopi: Miljødirektoratet, Postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim
Hedmark fylkeskommune, Fylkeshuset, 2300 Hamar
Folldal kommune, 2580 Folldal